

Ім'я користувача:
Юдіта Павлович

Дата перевірки:
31.05.2023 22:38:57 CEST

Дата звіту:
01.06.2023 14:31:48 CEST

ID перевірки:
1015355661

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

ID користувача:
100011755

Назва документа: Krajnai BA 2023.05.30 docx

Кількість сторінок: 35 Кількість слів: 8842 Кількість символів: 66371 Розмір файлу: 109.60 KB ID файлу: 1015023246

28.9% Схожість

Найбільша схожість: 9.69% з Інтернет-джерелом (https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/1839/1/Liubka_E..)

28.6% Джерела з Інтернету 325 ..... Сторінка 37

1.51% Джерела з Бібліотеки 41 ..... Сторінка 40

9.04% Цитат

Цитати 18 ..... Сторінка 41

Посилання 1 ..... Сторінка 42

51.3% Вилучень

Деякі джерела вилучено автоматично (фільтри вилучення: кількість знайдених слів є меншою за 8 слів та 0%)

17.7% Вилучення з Інтернету 29 ..... Сторінка 43

51.2% Вилученого тексту з Бібліотеки 29 ..... Сторінка 43

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи 13

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Бакалаврська робота
СТИЛІСТИЧНА ФУНКЦІЯ ЛЕКСИЧНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У
МОВІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

КРАЙНЯЙ ГЕНРІЕТТА ВАСИЛІВНА

Студентка IV курсу

Освітня програма: «Середня освіта (Українська мова і література)»
за спеціальністю 014 «Середня освіта
(Українська мова і література)»
галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

Тема затверджено на засіданні кафедри

Протокол № 103 /23 листопада 2022 року

Науковий керівник:

Барань Єлизавета Балажівна

Доктор філософії

Завідувач кафедри: Бергсасі Аніко Ференцівна

габілітований доктор професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 2023 року

Протокол № _____ / 2021

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

СТИЛІСТИЧНА ФУНКЦІЯ ЛЕКСИЧНИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У МОВІ
ЗАКАРПАТСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Бакалаврська робота

Виконавець: студентка IV курсу
КРАЙНЯЙ ГЕНРІЕТТА ВАСИЛІВНА

Освітня програма: «Середня освіта (Українська мова і література)»

Науковий керівник:

Барань Єлизавета Балажівна
доктор філософії

Берегове
2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1	
ОСОБЛИВОСТІ ЗАКАРПАТСЬКИХ УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРІВ	5
1.1 ФОНЕТИЧНІ	6
1.2 МОРФОЛОГІЧНІ	8
1.3 ЛЕКСИЧНІ	11
1.4 ФУНКЦІЇ ДІАЛЕКТИЗМІВ У МОВІ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ.	12
1.5 З ІСТОРИЇ ДОСЛІДЖЕННЯ УГОРСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У ЗАКАРПАТСЬКИХ УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРАХ	15
РОЗДІЛ 2	
ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ І ТВОРЧІСТЬ ДМИТРА КЕШЕЛІ	19
2.1 ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ І ТВОРЧІСТЬ ПЕТРА ХОДАНИЧА	22
РОЗДІЛ 3	
ТЕМАТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ДІАЛЕКТИЗМІВ, ЯКІ ЗУСТРІЧАЮТЬСЯ У ТВОРАХ ДМИТРА КЕШЕЛІ	24
3.1 КЛАСИФІКАЦІЯ ДІАЛЕКТИЗМІВ	32
ВИСНОВОК	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	35

ВСТУП

Взаємодія літературних форм і діалектів української мови – це тривалий і складний процес, який простежується на будь-якому мовному рівні. Діалектне мовлення є одним із найефективніших джерел збагачення літературної мови. Використання діалектної лексики в художніх текстах є засобом формування образу мови краю. Діалектна лексика стала невід’ємною частиною художніх творів, що відображають побут і культуру людей з різних куточків України. Західноукраїнський діалект тонко стилізовано у творчості І. Франка, В. Стефаника, Г. Хоткевича, М. Коцюбинського, М. Влада, С. Пушика, П. Скунця, Ф. Потушняка, Д. Кешелі, П. Мідянки, та ін.

Лексика мови творів письменників привертає увагу мовознавців. Разом із тим проблема використання діалектизмів, зокрема лексичних запозичень у мові творів письменників вивчено не повною мірою, що визначає актуальність теми дослідження.

Таким чином об’єкт дослідження – мова творів Дмитра Кешелі.

Предмет дослідження – стилістична функція лексичних запозичень у контексті творів Дмитра Кешелі.

Метою нашого дослідження є лінгвостилістичний аналіз лексичних запозичень, їх характерний потенціал у формуванні національно-регіонального мовного простору. Матеріалом дослідження стали праці закарпатських письменників Дмитра Кешелі та Петра Ходанича.

Завдання дослідження:

1. Розглянути теоретичний аспект проблеми використання лексичних запозичень, зокрема гунгаризмів у мові художньої літератури.
2. Дослідити стилістичну функцію лексичних запозичень у творах Дмитра Кешелі та Петра Ходанича.

Джерельною базою послуговували збірки Дмитра Михайловича Кешелі «Політ співочого каміння» і Петра Михайловича Ходанича «Косіння трави».

Зокрема методом суцільної вибірки із зазначених текстів було вилучено 74 запозичених з інших мов лексем. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1 ОСОБЛИВОСТІ ЗАКАРПАТСЬКИХ УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРІВ

Закарпатський говір (або ж – середньозакарпатський говір підкарпатський говір південнокарпатський говір) як один із говорів карпатської групи що входить у систему українських діалектів південно- західного наріччя здавна привертає увагу дослідників своєю діалектною специфікою: строкатістю архаїкою і водночас інноваційними процесами що відбуваються в мовній системі говірок. Основні риси цього говору як зазначає В. В. Німчук у енциклопедії «Українська мова» сформувалися на кінець XVI – початок XVII століття [Німчук 2007: 199].

Закарпатський говір один з архаїчних говорів карпатської групи діалектів південно – західного наріччя. Поширений у долинах південної Карпат і правого берега річку Тиси. Основним масивом говору – в межах Закарпатської області на заході від річки Шопурки та нижньої течії річки Кісви (Рахівський район) до кордону з Словаччиною, а далі – в межах Східнославацької краю Словаччини до річки Ціроки.

Говірки цього типу функціонують у деяких українських селах Румунії – в долинах річок Вишави та Руськови. На сході межує з гуцульським говором, на півночі. – з бойківським говором, на заході – з лемківським говором, на півдні – з румунськими, угорськими та словацькими мовами. Характеризується збереженням ряду давніх елементів фонетики, граматики лексики. [Електронний ресурс: litopys.org.ua – дата звернення 2 квітня 2022 р.].

1.1 ФОНЕТИЧНІ

Як відомо, Закарпаття межує одразу з декількома країнами, а тому, відповідно, закарпатські говірки – з мовами слов'янського та неслов'янського походження, що, в свою чергу, позначилося на їхній системі наголосів.

За фонетичними ознаками закарпатський діалект був поділений на такі підгрупи:

- 1) східнозакарпатські говірки (тересвянсько-річанські, східномарамороські, марамороські);
- 2) центральнозакарпатські (надборжавсько-латорицькі, березькі, боржавські);
- 3) західнозакарпатські (ужанськолаборецькі, ужанські та східноземплинські);

північнозакарпатські (верховинські) [Бевзенко 1980: 227].

Крім цього, закарпатські говірки мають й інші фонетичні особливості. Наприклад, використання місцевими жителями фонема заднього ряду /ы/, що, найімовірніше, походить від праслов'янського *у («сын» < *супь). На більшій частині території поширення закарпатського говору фонема /ы/ зберігається й після задньоязикових приголосних (*гынути, ломаты* («ломаки»), *кыснути, хытрый*). Ще однією характерною рисою є продовження праслов'янської фонемі *і за допомогою передньо-середньої фонемі /и/ (мілий).

Дослідники зазначають також, що у говірках Закарпаття зберігається «а» післям'яких приголосних та шиплячих *«т'агнути, й'авур / й'авур; час»*. У великій кількості слів фонема «и» уподібнюється до «і», без пом'якшення попереднього приголосного «сін'ый — сін'і». На початку ряду слів зберігається звук «и», наприклад у лексемі «игла».

Тож відзначають наявність звука «и» в наголошеній і ненаголошеній позиції відповідно до [e] в українській літературній мові та багатьох діалектах української мови, зокрема, і в закарпатському ([от'іц'], [дис'], [тип'іур], [дин'], [т'іур'а], [смирт']). Дослідники стверджують, що сильне звучання звука /e/, який реалізується в голосному [и], простежується в «переважній більшості карпатської групи говорів», зокрема й у закарпатських говірках, перед м'якими приголосними [Кондор 2013: 37].

Ще однією характерною фонетичною ознакою є перехід етимологічного голосного [o] (зрідка [e]) (пор. д.-р. конь, несль) в [y] в новозакритих складах як у наголошеній, так і в ненаголошеній позиції, відповідно до [i] в літературній мові ([вул], [н'ус], [ун'ус], [муї], [твуї], [нуж], [сул'], [кун'], [кул], [при'їуз], [стул], [вічур]). З огляду на це український дослідник М. Кондор зауважує чергування голосних звуків [o], [e] – [y]: [кун'] – [кон'á]; [нуж] – [нож'á]; [кул] – [кол'á]. Але додає, що етимологічний голосний [e] найчастіше чергується з [i], як і в літературній мові: [с'ім] – [семі]; [óс'ін'] – [осени]; [п'іч] – [пéчи].

Зокрема, в деяких населених пунктах простежуються випадки, коли замість фонем [o] у відкритому складі корінні мешканці вимовляють [y], зокрема перед складом з наголошеним голосним [y] чи [i]: [с'уму́] (пор. [с'огó], у [с'óму]); [туму́] ([тогó], у [тóму]); [јуму́] ([јогó], на [н'óму]); [суб'і] (у [сóб'і]); [туб'і] (на [тóб'і]); [думу́] ([дóма]) (до прикладу, села групи марамороських говірок). Зазначені вище приклади вказують на регресивну асиміляцію, тобто уподібнення попереднього ненаголошеного голосного [o] (або [ô]) наступному наголошеному [y] чи [i].

Закарпатський діалект також характеризує наявність звукосполучень [гы], [кы], [хы] ([но́гы], [гыртáнка], [кырні́ц'а], [хы́жа], [д'і́ўкы], [дру́гы]). У виданні «Українські говори Підкарпатської Русі і суміжних областей: Звучання і морфологія» дослідник І. Панькевич зазначає, що голосний звук [ы] після приголосних [г], [к], [х] «займає дві більші області: східну між ріками Тересвою та Латорицею та західну між горішнім Угом та Остурнею» [Панькевич 1938: 68].

Отже, закарпатський діалект відзначається рядом відмінностей у порівнянні з українською літературною мовою. Ці особливості виникли під впливом історичних особливостей розвитку, географічного розташування регіону, мовних традицій та звичаїв предків тощо.

1.2 МОРФОЛОГІЧНІ

Характерним для закарпатського діалекту є ряд морфологічних ознак. Серед них можна виділити такі:

іменник вважається однією із найбільш фундаментальних частин мови. У закарпатському говорі присутня велика кількість специфічних ознак щодо вживання та утворення відмінкових форм іменника.

– Іменники I відміни (м'яка й мішана група, жін. рід) у давальному й місцевому відмінках однини мають закінчення -и (зеи млі́, у зеи млі́; сўши, на сўши; меи жу́, на меи жу́), відповідно до -і в українській літературній мові (землі, на землі; суші, на суші; межі, на межі) [Кондор 2013: 38].

Якщо основа слова закінчується на фонеми [г], [к], [х], то в давальному та місцевому відмінках закінченням буде фонема -і, а вказані вище приголосні звуки змінюватимуться на свистячі: свас'і, на ноз'і, у руц'і.

В орудному відмінку однини іменники I (жін. рід) і III відміни матимуть закінчення -ôÿ: кнігôÿ, зимл'ôÿ, п'іс'н'ôÿ, сўшôÿ; сўл'ôÿ, нўчôÿ. Якщо порівнювати з українською літературною мовою, то флексія не збігається: *книгою, піснею* тощо.

Учені по різному трактують появу закінчень -оÿ, -еÿ. Наприклад, відомий мовознавець І. Огієнко писав, «зіставивши українські форми на -оÿ з такими ж утвореннями в словацькій, сербській та словенській мовах», припускав, «що закінчення -ов у нашій мові дуже старе» [Дзендзелівський 1997: 99]. Щодо цього, відмінною є думка С. П. Самійленка, який вважає, що подібні флексії могли з'явитися на ґрунті української мови, зокрема дослідник зазначає, що вони «утворилися внаслідок випадіння інтервокального j і пов'язаної з цим зміни кінцевого голосного у в нескладотворчий звук ÿ: -ойу [рукойу] → -оу [рукоу] → -оÿ [рукоÿ]; -ейу [свинейу] → -еу [свинеу] → -еÿ [свинеÿ]» [Самійленко 1978: 80].

– Іменникам II відміни в давальному відмінку однини, як правило, властивим є закінчення -ови [брáтови, хлôпц'ови, кон'ôви, сеи лôви, Ива́нови]; інколи може вживатися -у (наприклад, Бôгу). Тут варто зазначити, що таке відмінювання слів є типовим явищем як для закарпатських діалектів, так і для ряду сусідніх говорів: «Флексія -ови (-еви) поширена майже у всіх південно-західних говорах» [Самійленко 1978: 94].

– Флексія -у в родовому відмінку множини іменників II відміни (чол. рід) (дну, кôн'у, вôлú, рубл'ú, братú, бат'ку́, гôду «років») відповідно до -ей, -ів у літературній мові (коней, волів, батьків).

– Іменники 3-ї відміни – слова жіночого роду на приголосний, зокрема на [-ôÿ] ([л'у|бôÿ]) у родовому, давальному й місцевому відмінку однини зберігають закінчення -

и: [ночи, соли, л'убви]. Якщо говорити про надборжавські говірки, то у родовому відмінку однини зазначені вище слова матимуть архаїчне закінчення -е: [соле, церкве, л'убве]. Воно зберігається також в іменниках давніх основ на приголосну фонему ([камене, тил'ате]) й деякі інші лексеми з основою на приголосну фонему ([дне, нне] – «дня»).

Прикметник теж досить часто використовується носіями в діалектному мовленні для вираження смакових якостей продуктів чи страв, особливостей одягу, характерних ознак навколишнього світу, людей тощо. У цілому, дослідники визначають такі морфологічні особливості вживання прикметників:

– У говірках південно-західного діалектного ареалу можна прослідкувати взаємодію твердих і м'яких основ, тобто в прикметниках як твердої, так і м'якої групи виступатиме флексія -ый: жоб'уый, б'ідный; сун'ый, в'ірхн'ый.

– Нестягнена форма прикметників середнього роду в називному та знахідному відмінках однини: д'оброје, сун'оје, веи лікоје, здор'овоје. С. П. Бевзенко зазначає, що форми на -оје, крім закарпатського говору, можна простежити, наприклад, у «надсянських говірках та в ряді волинсько-поліських...» [Бевзенко 1980: 108 – 109].

У побутовому мовленні *числівники* використовуються для підрахування предметів, для того, щоб вказати поточну дату, годину тощо. Вони зазнають досить великого впливу з боку діалектного мовлення, зокрема, варто зазначити такі ознаки:

– Виділення форм [йе|ден, дві] (жін. і серед. родів), структури [диди'йаддис'ат] – «дев'яносто» (у частині центр. та сх. говірок вживають також [диди'йа|носто]), [двіста, двісто, двасто; т'риста, т'ристо] тощо, особово-чоловічих форм [двай'е, трий'е, чотыр'е] (центр. і сх. говірки), [дв'оме, тр'оме, чотыр'оме] та ін. (зх. говірки).

– Дробові числівники типу [п'у(ў)четверта, п'у(ў)четверта] – «три з половиною» є досить поширеними в системі закарпатських говірок.

В. Німчук зазначав, що в закарпатському діалекті простежується тенденція до втрати відмінювання числівників на позначення сотень ([сто х|л'ошум, -ўм]) [Німчук 2007: 198].

Під час традиційного виділення займенників в окрему частину мови на основі їхньої семантики (відмінною семантичною ознакою займенників є узагальненість позначення предметів, якостей, кількості) доводиться звертати увагу на взаємозв'язок їх граматичних ознак з іншими частинами мови, такими як іменники, прикметники та числівники.

Займенники допомагають жителям нашого регіону назвати себе, своїх співрозмовників, інших людей чи істот, не вдаючись до використання імен і т. п. Попри

те, що займенників присутня порівняно мала кількість, в побутовому мовленні вони є в активному вжитку мовців. В закарпатському говорі займенникам притаманні такі ознаки:

– займенники у родовому, знахідному та давальному відмінках відносяться у вимові до попереднього слова, яке несе наголос і утворює з ним єдине акцентуаційне ціле;

– формою давального відмінка присвійного займенника 1-ї особи є [ми|н'і, м'і|н'і], тобто фонема «е» у першому складі не відчувається;

– поширені також специфічні форми вказівних займенників, зокрема, можна почути [сис', сис'а (ис'а), селсе (елсе)] – «цей», [тот, то|та, то|то; о|та, о|то] замість літературного «той» і т. п.

Дієслово – складна частина мови, яка має ряд відмінностей у діалекті Закарпаття порівняно з українською літературною мовою:

– давні інфінітиви на -ти зберігаються: [говол|рити] і -чи [пе|чи, ст|ричи], [і|бічи] – «бігти» [Німчук 2007: 198];

– особові частки в 1-й і 2-й особах однини і множини минулого часу (модифіковані форми давнього перфекта): [хол|див-им, хол|див-ем, хол|див-ис', хол|див-ес', хол|дила-с'; хол|дили-сме, ходили-с'ме,].

Також спостерігається творення форм умовного способу за допомогою особових часток: [пи|саў-бим, пи|сала-бим; пи|саў-бым, пи|сала-бым; пи|саў-бис', пи|сала-бис'; пи|саў-быс', пи|сала-быс'; пи|сали-бисме, -бысме, -бесме] тощо.

В діалектному мовленні регіону *прислівник* також має деякі специфічні ознаки.

Насамперед варто зазначити, що є низка прислівників та прислівникових сполук, які, з погляду літературної мови, є специфічними. Зокрема, замість «тут» мовцями вживаються форми [туй (-кы, -ки, -ка)], замість там [і|гинде (-кы, -ки, -ка)] і т. п.

Отже, закарпатський діалект належить до давньої групи, що представлений рядом особливостей на морфологічному рівні.

1.3 ЛЕКСИЧНІ

За твердженням В. Німчука, закарпатський говір відзначається величезним багатством. Це переважно питома лексика, похідні від давніх коренів та діалектні значення незапозичених слів, наприклад: [об|шар'а] – «садиба», [|хыжа, |хижа] – «хата, кімната», [|облок, |вызўр] – «вікно», [ôб|рус, ôбру|с'а] – «рушник», [плат] – «фартух», [|рїпа, |бул'ї] – «картопля», [ма|цур] – «кіт», [|пїг'а, |кур'а] – «курча», [гуд, гўд, гїд] – «рік», [с|вал'ба, с|вад'ба] – «весілля», [Іган'ба] – «сором», [перст] – «палець», [|чил'ад'] – «гурт людей», [Іл'уде] – «чоловіки», [промы|кати] – «ковтати, глитати», тощо. Загальновідомо, що носії закарпатських українських говорів упродовж століть мали стосунки з носіями сусідніх мов. Як результат, з'явилося чимало запозичень, насамперед угорських: [Ічиўдар'] – «жеребець», [кенде|риц'а], [тенге|риц'а] – «кукурудза», [теме|ту], [теме|тўў] – «кладовище», [Ілеквар] – «повидло», [Ілевеш] – «суп, бульйон», [к|румл'ї] – «картопля», та інші; менше – з румунської (здебільшого на Сході): [йа|рич] – «їжак», [ме|лай] – «кукурудза», [на|нашко] – «хрещений батько», [фін, фїйин] – «хрещеник» тощо; а також зі словацької – здебільшого на Заході: [кед', кид'] – «якщо», [Ікôцур] – «кіт», [п|ланка] – «кислиця», [Іоблак] – «вікно», [пец] – «піч», [у|лапити] – «піймати» та ін. Функціонує певна кількість германізмів ([Іреклик] – «піджак», [Іфайный] та інші). » [Німчук 2010: <https://esu.com.ua/article-14618>].

1.4 ФУНКЦІЇ ДІАЛЕКТИЗМІВ У МОВІ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Найефективнішим джерелом збагачення літературної мови є діалектне мовлення. Використання діалектної лексики в художніх текстах слугує формуванню мовного образу краю та узаконенню зображуваних у просторі та часі подій. Вчені визначають поняття діалектизму, послідовно протиставляють загальномовні мовні явища кодифікованим одиницям літературної мови, наприклад: «Діалектизм — ненормативний елемент літературної мови, що має чіткий діалектичний зв'язок» [Гриценко 2004: 146].

А. С. Зеленко визначив у мові художньої літератури такі функції діалектизмів: комунікативну, етнографічну та експресивно-виражальну [Зеленько 1982: 39].

Комунікативна функція спілкування — це «свідоме чи несвідоме використання замість слів літературної мови діалектичних елементів рідної мови письменника чи діалекту в мові героїв та автора» [Зеленько 1982: 39].

Основне призначення етнографічної функції полягає в тому, що «лексичні діалекти передають певну інформацію про предметну культуру жителів місцевості», «фонетичні, морфологічні, лексичні та синтаксичні елементи діалектного мовлення вказують на їхню етнічну приналежність». Експресивно-виражальна функція діалектизмів у художніх текстах «служить типізації та індивідуалізації мови героїв з метою поглиблення характеристики дійсності, відображеної в художньому творі» [Зеленько 1982: 39].

П. Ю. Гриценко зазначив, що «діалектизми відображають процес адаптації літературною мовою територіально здиференційованих елементів діалектної мови чи регіональних варіантів літературної мови» [Гриценко 2004: 146].

С. Я. Єрмоленко наголосила на тому, що основним способом засвоєння діалектів літературної мови є художня література: «художньо-стилістична норма мотивує використання діалектизмів як художнього засобу, що урізноманітнює мову героїв, розкриває локальний колорит художньої літератури, індивідуалізує стиль письменника й стилізує комунікативні жанри» [Єрмоленко 2008: 200].

Г. О. Козачук зазначила, що художній стиль не лише фіксує позалітературні мовні елементи, а може активізувати їх аж на стільки, щоб стати літературною нормою [Козачук 1971: 52].

П. Ю. Гриценко виділив два види художніх текстів, які займають проміжне положення між діалектним і літературним мовленням, а саме:

а) тексти, насичені розмовними мовними елементами і свідомо стилізовані під певний діалект, але орієнтовані на літературну норму; у цьому виді творів «на тлі

нормативних елементів літературної мови діалектичні ознаки оцінюються як діалектизми»;

б) тексти, які зосереджуються не на літературній мові, а на діалекті; науковець для позначення цього виду твору вживає термін «літературний» діалект і наголошує, що в таких текстах немає розрізнення одиниць та діалектичних і нормативних одиниць літературної мови, а тому діалектичні ознаки не можна віднести до діалектики [Гриценко 2004: 146].

В. В. Грещук виділяє чотири типи літературно-діалектної взаємодії за обсягом і характером використаних у художній літературі територіальних говірок.

До першого типу належать слова, вживання яких обмежене, морфологія та синтаксис мови автора та мова героїв залишаються літературно-нормативними [Грещук 2009: 348], «проникнення деяких лексичних діалектів відбувається насамперед у мові персонажів, у мові автора вони трапляються рідше», «фонологічний розвиток проміжного діалектного слова, максимально до літературної норми» [Грещук 2009: 350].

До другого типу відносять художні твори, «в яких обриси літературної мови вкладені в стилізоване мовлення героїв». «Тут знову ж таки головною віссю протиставлення літературного та діалектного є мова автора – мова героїв, але всі діалоги та монологи повністю відображають фонетичні, лексикосемантичні та граматичні особливості мовлення», тобто «на тлі чистої літературної мови автора увиразнюється мовлення персонажів», але «мову акторів у цьому типі твору не можна повністю ототожнювати з розмовною мовою, оскільки вона не повністю і непослідовно відображає діалектичні особливості» [Грещук 2009: 352].

Художні твори третього типу «також мають ознаки літературно-діалектної диглосії», але «літературною мовою у цьому типі твору є західноукраїнський варіант, який має багато рис південно-західного наріччя», тому, «попри значну насиченість діалектизмами», різкого протиставлення мови автора і мови персонажів нема [Грещук 2009: 355].

Четвертий тип є особливим, адже «в літературній мові домінує діалект», «мова автора, як і мова героїв, повністю базується на територіальному діалекті» [Грещук 2009: 356]. Автори таких текстів досить повно й послідовно передають усі діалектні ознаки, за винятком деяких фонетичних ознак, які відображені у фонетичній транскрипції.

Ці типи зв'язків місцевих говірок з мовою художніх творів (особливо двох останніх), каже В. В. Грещук, також переконливо спростовують стереотип про те, що

діалектна мова, на відміну від літературної та нормативної, існує лише в усній формі [Грещук 2009: 359].

Дослідники, зокрема І. О. Ніколаєнко, виділила два способи використання мовленнєвих елементів у сучасній українській літературі. Перший пов'язаний із тим, що «діалектне мовлення сприймається вже не як відхилення від літературної норми, а як рівноправний прояв національного мовлення, що має значний мовотворчий та комунікативний потенціал». Зазначено, що відроджується традиція «олітературення» діалектів, коли діалектне мовлення піддається літературному опрацюванню [Ніколаєнко 2010: 224], письменники будують літературу на діалектній, а не літературній мові. Дослідник робить висновок про значний інтелектуально-поетичний потенціал живого мовлення, «розглядає діалектне мовлення як повноцінний засіб комунікації, перевірений століттями» [Ніколаєнко 2010: 224]. Є ще спосіб взаємодії діалектного мововживання і літературної мови, коли письменники вводять у свої художні твори лише окремі діалектні слова [Ніколаєнко 2010: 224].

1.5 З ІСТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ УГОРСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У ЗАКАРПАТСЬКИХ УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРАХ

Вивчення українського мовознавства в Угорщині має давню історію. Увага дослідників зосереджувалася насамперед на питаннях синхронної та діахронної діалектології, зокрема закарпатської, проблемах українсько-угорських міжмовних контактів. Ім'я Ласлова Чопея в українській лексикографії відоме насамперед як укладача «Русько-мадярського словаря» [Будапешт, 1883] [Барань 2021: 83].

В енциклопедії «Українська мова» написано: «Ласлов (Василь) Чопей – український мовознавець; писав мовою дуже близькою до закарпатського народного мовлення центральної частини краю» [Німчук 2004: 797–798]. Ю. Шевельов доповнює: «Чопей Василь – педагог, упорядник підручників для народних шкіл Закарпаття [1881–1890]» [Шевельов 1984: 3754].

Правопис підручників Ласло Чопея побудований за фонетичним принципом, хоч послідовно укладач не міг застосовувати його. І. Удварі зазначив, що у застосуванні фонетичного принципу Чопей випередив попередників [Удварі 1991–1992: 470]. Відомо, що до 1881 року на Закарпатті у ролі літературної мови поширеним було язичіє. До цього часу шкільні підручники писали «мудрено-зложенимъ языкомъ» [Чопей 1883: XLVI]. Саме Ласло Чопей почав писати руською мовою підручники для народних шкіл. За твердженням Чопея, населення Закарпаття розмовляє гірським наріччям червононоруського наріччя української мови. «Червено-руськое нарѣчье розпадає ся на три піднарѣчя:

- 1) подолье-волянський;
- 2) галицький;
- 3) карпацький.

Йосип Дзензелівський негативно відгукнувся про статтю Ласло Чопея, припускає, що більшість (близько чотири п'ятих) наведених вищемадяризмів основному масиву українських закарпатських говорів зовсім невідома, «призбирав їх Ласло Чопей, видно, десь на Берегівщині, де українське населення двомовне, де у зв'язку з цим майже кожне угорське слово може потрапити в український текст, а отже і в число мадяризмів» [Дзензелівський 1966: 81]. Є. Барань вважає, що погодитися з цим припущенням досить важко, адже у 70-х роках ХХ століття Петро Лизанець зібрав корпус гунгаризмів на території Закарпаття, який нараховує близько дві тисячі одиниць, [пор. Лизанець 1976] [Барань 2021: 86].

Ласло Чопей зібрав особисто, черпаючи їх із добре відомих йому березьких говорів, частково спирався на матеріали, зібрані Яковом Головацьким. Побудова «словникової статті» така: угорське стандартне слово, його німецький відповідник і форма запозиченого слова, до деяких подано пояснення, рідше – контекст, а також покликання на згадувану працю Я. Головацького. До прикладу: *csúfolni* – *spotten* – г. *čufalavati* ‘глузувати’ – *igen gyakori szó* [слово, яке часто уживається]; *dugó* – *stöpsel* – г. *dugōkā* ‘корок, затичка’ – *vegyesen használják a zātickā szóval* [вживається разом із словом затичка] [Барань 2021: 86]. Автор вперше звернув увагу на адаптацію голосних і приголосних у системі мови- реципієнта. Чопей зазначив, що серед аналізованих слів 436 є власне угорськими, а 14 – зворотними запозиченнями зі слов’янських мов, зокрема *ablak*, *asztal*, *bikā*, *gerenda*, *işrān*, *karaş*, *párna*, *riřāş* та ін. [Барань 2021: 86–87].

Стаття Ласло Чопей є важливою з погляду українсько-угорських мовних зв’язків. Чопей заклав основу для подальших досліджень у цій галузі. На праці Чопея неодноразово покликалися мовознавці у подальшому вивченні походження окремих слів [Барань 2021: 86].

Є. Барань зазначає, що Ласло Чопей, проживаючи далеко від україномовної території, у кінці XIX ст. наголошував на самостійності української мови, відстоював право на її розвиток і функціонування. Тому його лексикографічна праця є важливою для визначення статусу української мови в часи, коли вона була заборонена, не допущена до офіційного вжитку, принижена панівною владою [Барань 2021: 262].

Закарпатські говори Ласло Чопей відносить до гірського «червоноруського» наріччя української мови. У словнику зафіксовано загальноживані українські слова, значну кількість реєстрової частини складають закарпатські діалектизми, серед яких чимало лексем, запозичених з інших мов. Проаналізувавши реєстрові слова, Іван Сабадош виявив, що найбільшою є група загальноукраїнської лексики, сюди належить лексика, яка стосується всіх сфер життя людини, значну кількість становлять книжні слова, зокрема терміни суспільно-політичні, соціально-економічні, юридичні, інші гуманітарні, зокрема мовознавчі, а також природознавчі [Сабадош 2015: 502–506].

Угорські запозичення автор здебільшого виділяє курсивом: алдомаш ‘могорич’ < *áldomás* , арань ‘золото’ < *arany* , аршовь ‘заступ’ < *ásó*, *ásókapa* , баговь ‘жувальний тютюн’ < *bagó* , байловати ‘возитися’ < *bajlódni* , бантовати ‘бити’ < *bántani*, *bántalmazni* , бировати ‘могти’ < *bírni*, *tehetni*, бизовати ‘довіряти’ < *bízik*, *megbíz* , галиба ‘клопіт’ < *galiba*. Є. Барань зазначила, що Л. Чопей інколи помилково відносить певні слова до запозичень з угорської мови, очевидно, на підставі фонетичної близькості цих лексем в обох мовах, наприклад: бабрати ‘вовтузитися’ [уг. *babrál*], боднарь ‘бондар’ [уг. *bodnár*].

Серед реєстрових слів є гунгаризми, які автор не виділив курсивом, а отже, не зараховував їх до угорських запозичень [сюди відносимо і ті, які ввійшли до мови реципієнта за посередництва угорської мови]: бокорь < szálfatutaj ‘пліт’ , валовь < vályú, діал. válóú ‘корито’ , варешь < város ‘місто’ , гатарь < határ ‘межа’ , живань < zsvány ‘розбишака’ , кабат < kabát ‘пальто’ ; канна, канта < kanna, діалектизм kanta ‘бідон’ , капура < kapu ‘ворота’ [Барань 2021: 92].

Ласло Чопея Іван Сабадош вказує на деякі вади словника, зокрема: у реєстрових словах не позначений наголос, мало словникових статей із прикладами-ілюстраціями, відсутні покликання на джерела матеріалу, бідною фразеологія, українські слова подано за етимологічним принципом [Сабадош 1993: 254].

Завдяки інтерферентним явищам, що відбувалися перед усім на лексичному рівні, спричинивши появу українсько-угорського мовного взаємовпливу, переважна більшість мадяризмів [гунгаризмів] потрапила до українських говорів безпосередньо усним шляхом, а частина – опосередковано – через румунські, словацькі, рідше, польські говори [Барань 2009: 57]. Гунгаризми входили до системи мови-рецептора і книжним шляхом, переважно через перекладну літературу, офіційні державні документи, військові розпорядження тощо [Лизанець 1970: 99].

На думку Петра Лизанця, в угорських говорах більш уживаною в цьому значенні є лексема lelencgyerek, тому українські говіркові форми виникли з неї внаслідок відпадіння другої складової частини (звідки маємо леленц) чи до давання до першої складової частини суфікса-ош (леленцош), а назва леленча є демінутивною формою відлеленц і утворена в жєнавласному говірковому ґрунті [Лизанець 1976: 216–217]; назва леленц відома і в гуцульському діалекті [Піпаш–Галас 2005: 92]; пестра ‘нянька – жінка бодівчина, що доглядала за грудними дітьми у панів’ <угор. pesztra ‘т.с.’ [Говірки південної Виноградівщини і Тячівщини] [Лизанець 1976: 220–221].

РОЗДІЛ 2 ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ І ТВОРЧІСТЬ ДМИТРА КЕШЕЛІ

Дмитро Кешеля – український письменник, драматург і сценарист. Заслужений журналіст України. Член спілки журналістів України [з 1976 року] і Спілки письменників України [з 1979 року]. Він належить до найпомітніших сучасних українських прозаїків. Півтора десятки виданих ним книг, починаючи з кінця 70-х років, ваблять гостротою проблематики, мистецькою оригінальністю.

Народився письменник 25 листопада 1951 року в селі Клячановому Мукачівського району Закарпатської області в селянській родині. У 1969 році закінчив середню школу в рідному селі, в 1974 році – філологічний факультет Ужгородського державного університету.

Після навчання працював редактором обласного радіо, в грудні 1996 року був призначений на посаду заступника генерального директора Закарпатської облтелерадіокомпанії, а з березня 2000 року – головний редактор об'єднаної реакції мистецьких програм.

Він автор низки книг оповідань повістей і романів, зокрема, – «Дерево зеленого дощу», «Колиска сонця», «А земля таки крутиться», «Пора грибної печалі», «Державнв копоня», «Жіванський світ», «Збийвіч або ж Кіна не буде», «Чим би не бавились пани лем би не було війни», «... І смерті були твої очі», «Видіння зрячої води або ж Дурний Іван стріляє а Богонько Кулі направляє», «Прирічанські характери або житіє аборигенів безсмертного села», «Помилуй і прости», «Дай сили заплакати», «Родаки», «Терен зацвів». [Потуремець 2018: 4].

Також написав і книги для дітей: «Мармалада», «Сяйвооке звірятко».

Письменник успішно працює як драматург. Його п'єси «Голос великої ріки», «Дерев'яні люди», «Закарпатське різдво», «Недотепа із Вертепа» ставились на українській сцені та за кордоном. Твори Дмитра Кешелі були опубліковані в Росії, Білорусі, країнах Балтії та Кавказу, перекладалися на англійську, угорську, румунську, чеську та словацьки мови. [Потуремець 2018: 5].

Дмитро Кешеля – сценарист та режисер понад 10 документальних фільмів про культуру, історію, традиції та відомих історичних особистостей Закарпаття. Фільм «Гіркота солодкої Землі» [про Августина Волошина та події Карпатської України], «Осіньна Голгофа Теодора Ромжі» [про єпископа Мукачівської греко-католицької єпархії Теодора Ромжу], «Це ми діти твої Господи!» [право закарпатського священника Івана Маргітича] та ін.

Окремі фільми стали лауреатами Всеукраїнських та міжнародних телефестивалів. А фільм «Це ми, діти твої, Господи» урочисто було подаровано папі Іоанну Павлу II під час його візиту в Україну.

Лаурет премії видавництва «Молода гвардія» за збірку «Зелений дощ» [за 1982 рік], премії журналу «Дружба народів» за повість «Коли заговорять камені», чотири рази був удостоєний Закарпатської обласної літературної премії імені Федора Потушняка [за 1995, 2003, 2007 і 2010 роки], Лауреат Всеукраїнської премії ім. Вячеслава Чорновола.

У 2007 році був номінований на Національну премію імені Тараса Григоровича Шевченка за збірку” ... І в смерті були твої очі”, нагороджений орденом „ За заслуги „III ступеня.

Нині Дмитро Кешеля є членом редколегії літературно-мистецького та громадсько-політичного часопису Національної спілки письменників України «Дзвін».

А коли у 1985 році вийшла ще одна книга Дмитра Кешелі «А земля таки крутиться», я була присутня при розмові по телефону І.М. Чендея із автором книги. Ми [я, мій чоловік, дружина Івана Михайловича та Чендей] саме обідали. Говорили про хатні справи. «Митре, - так звернувся І.М.Чендей до співрозмовника, - вітаю із виходом книги. Радий за тебе».

Дмитро Кешеля не раз згадує, як люди старшого покоління, розповідаючи про свої непрості життєві перипетії, окрашували їх гумором, ставили себе в комічні ситуації і добродушно сміялися. Сміх був їхнім оберегом. А сильним світу цього, яких вони надивилися і за старих мадярів, і за чехів, і за нових мадярів, і вже за руських, було справді непереливки. Їхні владні авторитети були нарівні із тутешніми сільськими невдахами, а то пройдисвітами.

Перше оповідання «Тополя» Дмитро Кешеля надрукував у Мукачівській газеті «Прапор перемоги», навчаючись у сьомому класі.

По-справжньому новаторськими можна назвати пошуку письменника ще тоді, коли він навчався в університеті. Вже на першому курсі у студентській багатотиражці був надрукований цикл філософсько-поетичних творів, які можна умовно назвати «Монологи-молитви». Основна думка, що лейт мотивом проходила крізь ці твори Кешелі: наш суцільний світ тримається на духовних началах, і намагання змістити, зруйнувати їх призведе до небувалої катастрофи. [Потуремець 2018: 5-6].

У творах Дмитра Кешелі знаходимо справжні розсипи народної непосредності й мудрості, дотепу й здорової самоіроноії.

Запам'ятовується окремі фрази героїв. Сьогодні часто чуємо їх із уст не лише читачів творів Дмитра Кешелі, але у людному потоці. До прикладу: «Чим би ся не бавили пани, лем би не було війни», «Так тебе ненавиджу, як свої дівочі гріхи», «Дурний Іван стріляє, а Богонько кулі відвертає», «Жебракове щастя морями, а біда усе сидить під поргом», «Я много не п'ю... лем сто грамів, айбо, коли вип'ю ті сто, нараз стаю другим чоловіком. А той другий чоловік стає свинею [Потуремець 2018: 10].

А та свиня уже не знає міри і п'є, як корова».

У всіх творах Дмитра Кешелі автор тримає зрілого майстра, який не просто сміється, плаче чи волає від болю – він осягає драму людського і нелюдського в людині, бачить її у висотах духу, найтемніших глибинах її ж падіння і шукає з нею шлях до любові й Бога [Потуремець 2018: 10].

Твори Дмитра Кешелі:

Дай сили заплакати: роман-видіння / Д. Кешеля. – Київ: Академія, 2017. – 128 с.

Запишіть у свідки мої сльози : романи з народного життя / Д. Кешеля. – Ужгород : Карпати, 2006. – 400 с.

Зелений дождь : рассказы и повесть в новеллах / пер. с укр. Г. Ашаниной ; Д. Кешеля. – Москва : Мол. гвардия, 1981. – 176 с.

Осінь Великих Небес, або Прирічанські характери : романи з народного життя / Д.Кешеля. – Ужгород : Карпати, 2006. – 400 с.

Політ співочого каміння : трилогія з народного життя / Д. Кешеля. – Ужгород : Карпати, 2012. – 496 с.

Пора грибної печалі : повісті, оповідання / Д. Кешеля. – Ужгород : Карпати, 1988. – 294 с.

Родаки : роман-колаж / Д. Кешеля. – Київ : Академія, 2016. – 384 с.

Терен зацвів : оповідання, повість / Д. Кешеля. – Київ : Академія, 2018. – 160 с.
[Магічний реалізм 2018: 8].

2.1 ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ І ТВОРЧІСТЬ ПЕТРА ХОДАНИЧА

Ходанич Петро Михайлович народився 28 червня 1951 р. в с. Раково Перечинського району Закарпатської області. Моя мама Юлія була колгоспницею, а батько – лісоруб. Мама, як і бабуся була неперевершена вишивальниця, змалечку пам'ятаю її за кроснами. Нині серед сімейних реліквій – ткани її руками скатерті, вишивки. Батько бачив мене лісовим інженером, тепер розумію, чому часом брав до себе на лісосіку. У підполонинські ліси їхали на відкритих вагонах вузькоколійки. Нині вузькоколійки від Перечина до Воєводина чи водоспаду Шипот тільки у споминах. Закінчив Ужгородське училище прикладного мистецтва [1970]. [Електронний ресурс: zakfolkcenter.info – дата звернення 2 квітня 2022 р.]

Вірші, Петро писав десь з п'ятого класу. Потім писав оповідання. Це згодом стало звичкою, а чи хобі. Вже після армії якимось вичитав в газеті про творчий конкурс на вступ до Літінституту імені Горького в Москві. Вислав твори. Звичайно, надії не було ніякої, тим паче я наполегливо готувався до вступу в художній інститут. А тут запрошення – ви пройшли конкурс і допущені до складання вступних іспитів. Врешті, у 1974 році став студентом-заочником відділення прози цього інституту. На цьому спробі вступити до художнього припинив. Літературний інститут ім. М. Горького [м. Москва, 1980]. Кандидат педагогічних наук, доцент Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти. Відмінник освіти України. [Електронний ресурс: litorys.org.ua – дата звернення 2 квітня 2022 р.]

У 1984 р. вийшла друком моя перша книжка новел «Тиждень у горах». Рукопис був моєю дипломною роботою, але на видання довелося чекати п'ять років. Таким був час. Але за цю книгу мене прийняли в Спілку письменників, дали квартиру. Праця письменника тоді була шанованою. Відтоді я видав кілька десятків книг. Це повісті, роман для дітей «Таємниця капища Перуна», п'ять драм, наукові книги, нариси, але новела залишається улюбленим жанром. [Електронний ресурс: zakfolkcenter.info – дата звернення 2 квітня 2022 р.]

Член Національної спілки письменників України і Національної спілки майстрів народного мистецтва України. [Електронний ресурс: litorys.org.ua – дата звернення 2 квітня 2022 р.]

Очоловав Закарпатську організацію Національна спілка письменників України [2005 – 2012 рр.] [Електронний ресурс: litorys.org.ua – дата звернення 2 квітня 2022 р.]

Прозаїк, драматург, літературознавець. [Електронний ресурс: litorys.org.ua – дата звернення 2 квітня 2022 р.]

Автор 19 книг, у тому числі оповідань та повістей – „Тиждень у горах” [1983], „Степанова земля” [1988], „Портрет орендатора” (нариси) [1992], „Міст через Тису” [2001], „Знак дракона” [2005], „Косіння трави” [2011], „Руки для майстра” [2018]; книг драматичних творів – „Свобода під заставу” [2012], „Будителі, або Віват імператор!” [2017], „Віденське дзеркало” [2018], монографій „Педагогічна та культурно-освітня діяльність українських письменників-емігрантів на Закарпатті у міжвоєнний період [1919-1939 рр.]” [1999], „Педагогічна освіта на Закарпатті” [співавтор В. Гомоннай] (2004), книги статей та есеїв „Шляхом пізнання” [2011] та ін. [Електронний ресурс: litorpys.org.ua – дата звернення 2 квітня 2022 р.]

Автор понад 100 статей з питань літератури та мистецтвознавства, методики викладання літератури та історії педагогіки. [Електронний ресурс: litorpys.org.ua – дата звернення 2 квітня 2022 р.]

Петро Ходанич – один з небагатьох закарпатських письменників-сучасників, які піднімають у своїх творах найгостріші проблеми сьогодення. Його образи-персонажі вихоплені з гущі буденного життя, постаті діяльні, невтомні шукачі щастя. Автор заглиблюється у їх внутрішній світ, прагне рельєфно його передати точністю деталей, зосередженістю на філософії буття. Ще в іншій іпостасі ім'я Петра Ходанича, кандидата педагогічних наук, доцента Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти, відмінника освіти України добре відоме широким освітянським колам та педагогічній науці. [Електронний ресурс: zakarpatyua.net.ua – дата звернення 2 квітня 2022 р.]

Упорядник антологій малої прози „Закарпатське оповідання ХХ століття” [2002] монографії „Письменники Срібної землі” [2006]. [Електронний ресурс: litorpys.org.ua – дата звернення 2 квітня 2022 р.]

Учасник художніх виставок в Україні і зарубіжжі, автор творів малої та монументальної дерев'яної пластики, сакрального мистецтва – іконостасів, престолів, жертвників у храмах Закарпаття. [Електронний ресурс: litorpys.org.ua – дата звернення 2 квітня 2022 р.]

Лауреат літературних премій: Міжнародної „Карпатська корона” [Україна-Румунія] [2010], всеукраїнських – імені І. Вільде [2009], імені Зореслава [С. Сабола] [2013], обласної імені Ф. Потушняка [2001, 2006, 2008, 2012], обласної премії у галузі монументального мистецтва ім. Й. Бокшая та А. Ерделі. [Електронний ресурс: litorpys.org.ua – дата звернення 2 квітня 2022 р.]

РОЗДІЛ 3

ТЕМАТИКА КЛАСИФІКАЦІЯ ДІАЛЕКТИЗМІВ ЯКІ ЗУСТРІЧАЮТЬСЯ У ТВОРІ ДМИТРА КЕШЕЛІ

У межах територіальних діалектів, до складу яких уходять вужчі регіональні утворення - говори і говірки, функціонують відмінні від закріплених у літературно – нормативному вживанні слова найрізноманітніших тематичних груп. До них належать назви предметів домашнього побуту, об'єктів рослинного і тваринного світу, продуктів сільського виробництва і народних промислів та ремесел, об'єктів навколишнього природного середовища, понять, пов'язаних із народними звичаями, віруваннями, обрядами, народною медициною та педагогікою, морально – етичними нормами народу тощо. Говіркові слова власне лексичного, або словникового, різновиду становлять помітний шар лексики в українській діалектній мові на всій території її поширення.

Вони виявляються, на думку С. П. Бевзенка, в тому що, в різних діалектах для позначення тієї ж самої речі, предмета, поняття тощо вживаються зовсім різні слова, утворенні за чинними в мові моделями від інших коренів [Бевзенко 1980: 178].

У мові творів сучасних закарпатських письменників, а саме Дмитра Кешелі, Петра Ходанича використано чимало цікавих, характерних для мови закарпатців слів, які важливі для пізнання обставини їхнього життя у різні історичні епохи. Безперечно, для читачів інших регіонів України розуміння значення окремих лексем і виразів у творах завдасть певних труднощів, однак для мовознавців, дослідників закарпатських говорів, вони мають велику лексикологічну цінність.

Саме тому ми провели дослідження на основі творів закарпатських письменників, та виділили діалектизми, яким надали пояснення а саме:

Подамо приклади з твору Д.М. Кешеля «Політ співочого каміння». Трилогія з народного життя. – (Ужгород: «Карпати», 2012. - 496 с.):

1. **Корчма** 'будівля або заїзд де продавали спиртні напої' І коли, бувало, пан Фийса до безтями напивався у сільській *корчмі*, а відтак безтурботно спав під плотом, баба нікому не дозволяла його торкатися [Кешеля 2012: 12].

2. **Сесе єсть** 'це бути' *Сесе єсть* ідеологіческая диверсія! – винесла врешті-решт прокурорським тоном своє рішення Маня [Кешеля 2012: 17].

3. **Якшто** 'коли' Але скажіть, на вашу ласку, а кілько то буде коштувати, *якшто* я тепер у суді комусь вліплю двічі по писку? [Кешеля 2012: 20].

4. **Сікурантошний** ‘сікучий’ – Он ваш Митро... то є злий *сікурантош!* – вчитель войовниче тикнув у мене пальцем [Кешеля 2012: 21].
5. **Лем** ‘тільки’ – Ану подь *лем* сюди! Туйки баба тоді داشто передала... [Кешеля 2012: 21].
6. **Комунішта** ‘комуніст’ – Ганьбіться, Петре, Чарльз Дарвін ніякий наш не освободитель і *комунішта*... Це великий англійський учений із світовим іменем [Кешеля 2012: 23].
7. **Най’го стріну** ‘хай побачу’ Отже, слідкуючи, із якою швидкістю баба пргресувала від войовничої азіатки – „дуплавому Наполіону, як збісному псу, в очі видовбаю” – до цивілізованої європейки – „ую правду уповім у очі – лем *най’го стріну*”, неважко здогадатися, що моя дорога хранительська врешті-решт уже й не горіла великим жаданням зустріти любого свата Наполіона [Кешеля 2012: 26].
8. **Біціглі** ‘велосипед’ Отже, вилизував я білосніжним носовичком забрьохані *біціглі* пана Фийси із таким сумлінням, наче сподівався не на якусь там задрипану трієчку, а вимолював перепустку від святого Петра до раю [Кешеля 2012: 28].
9. **Гарпія** ‘сварлива жінка’ Але не встиг договорити, куди полетіли з мого носа ворони, Октябріна, немов *гарпія*, кинулася в куток, схопила замашну палицю і так вліпила мені – на цей раз по правому вуху, - що не з носа, а уже з очей сипанули величезним роєм джмелі [Кешеля 2012: 37].
10. **Фрасова каріка** ‘чортове коло’ Господи, як мені було в цю мить хороше! Забув я, до *фрасової каріки*, за свій екзамен, за мавп’ячий родовід комуністичних вождів, про своє осяче походження, про панів Фийсу, Году і всяку іншу мару [Кешеля 2012: 41].
11. **Будюгови** ‘жіночі труси’ – Така’м, небожику, нездала, як цісарські *будюгови*... [Кешеля 2012: 43].
12. **Парадичка** ‘помідор’ Минає кілька хвилин і Фіскарешка міниться: в очах спалахують веселі іскорки лице червоніє, як *парадичка*, і вуста осяває блаженна усмішка [Кешеля 2012: 43].
13. **Копоня** ‘голова’ Бачилося, у мою *копону* в цю мить збіглися знання і світлі думки всього мого родоводу не до сьомого, а семидесятого коліна [Кешеля 2012: 53].

14. **Ранташ** ‘просмажена на олії мука для заправки перших страв’ Раньше были вороги, То їли’сьмо пироги, А прийшли товариші – Ніє муки на *ранташі* [Кешеля 2012: 54].

15. **Амірікантош** ‘американці’ Дорогий ти наш Мікито! Ми не *амірікантоші* і американки, Айбо купи нам з дідом топанки! Коли будуть од нас враги тікати, Аби’сьмо їх могли догнати. А діда обдаруй ще й ногавицями, Аби не світив пісними гузицями... [Кешеля 2012: 55].

16. **Ідіте** ‘ідіть’ – Пане майор, *ідіте* сюда! – вуйко відтягнув начальника і щось пошепотілося [Кешеля 2012: 66].

17. **Леквар** ‘сливове повидло’ На східцях хати гірко заливається слезами молодша тітка Єлизавета: якась нечиста сила у неї вночі теж з’їла бутерброд із свинським жиром і *лекваром*, а також вкрала два карбованці... [Кешеля 2012: 68].

18. **Бика** ‘велика свійська рогата тварина’ Мама дись годину тому почалапала садити у Бразилію крумплі, а Кенеді погнав у Аргентину корову до *бика*, хіба лем буде Марія Ейзенхауєрова [Кешеля 2012: 75].

19. **Бровза** ‘харчова сода’ Опустився неподалік від мене, зіперся на сливу, голова, наче зів’яла хризантема, впала на груди і „Будь здоровий, Мішку, напийся *бровзи*” [Кешеля 2012: 78].

20. **Чалапіндошка** ‘хвора (бездарна) людина’ Личками світиш, як божими ружами, – дарує у відповідь Мікроба Фіскарощці, а сама думає: „Ага... ти килава *чалапіндошко*, так, небого, випозіруєш, як та зайчиха, що з вовком дві ночі переспала... [Кешеля 2012: 81].

21. **Кедвешна** ‘мила приязна людина’ – А ти, Марько *кедвешна* теже не бись старіла, а десь, до мари, випозіруєш все молодіше [Кешеля 2012: 81].

22. **Сінешний** ‘кольорові’ Не встигла Фіскарощка розгадати віщій сон Соломона, як на східцях перелякано заgrimіли відра, заверещали *сінешні* двері і у хату палаючим смолоскипом влетіли мої солодкі нянько [Кешеля 2012: 94].

23. **Паленька** ‘самогонка’ На мою правду, – продовжував дід – я того лом..лом... ломаного шпірітусу більше у рот не возьму... Кедь уже пити, то лем вино, пиво і *паленьку*... [Кешеля 2012: 100].

24. **Мінден** ‘всьо’ – Побив мене *мінден* – коли яка напасть, то мусить лем упасти на мій гріб! – запротестував Соломон [Кешеля 2012: 104].

25. **Шаркань** ‘міфічна літаюча змія’ Ти сідав біля воріт, відштохувався а ділі мчав, немов шалена *шаркань*, через Палестину, Бразилію, Аргентину і зупинився аж біля церкви у Ватикані [Кешеля 2012: 105].
26. **Варош** ‘місто’ І тоді Піфагор схопив торбу із словниками і метнув далеко у зарослі терня! Про себе ж вирішив: ліпше вже бути свинським пастухом із дипломами європейських університетівб аніж через російську закінчити наполеоном у дурці славного *вароша* Берегова [Кешеля 2012: 108].
27. **Линдик** ‘чоловічий статевий орган’ – Подумаєш, увиділа голий *линдик* пана інспектора! [Кешеля 2012: 111].
28. **Серсама** ‘інструмент але тут мається на увазі статевий орган’ – Можна подумати што чеперава Динамітка вообщє нигда в житні у руках чоловічу *серсаму* не держала [Кешеля 2012: 112].
29. **Жіван** ‘бандит, злодій’ Солодка моя бабуся Фіскарешка! Царствічко їй небесне, я ніколи не забуду, як, будучи в гостях у нанашки Жофії, на прізвисько Кутузовка, Фіскарешка безцеремонно почала перчити її дітей: і злі шелюги, і кривопиські гунцути, і роти немиті, і содомські *жівани*... [Кешеля 2012: 112].
30. **Файта** ‘рід’ – Істину кажу – то є тверда наша *файта*! Буде з нього або великий злодій або міністер [Кешеля 2012: 118].
31. **Тварь** ‘обличчя’ Але тут заткнулася, бо за жандарським столом сидів вояк не у малярській формі і *тварь* – то вже точно мав не малярську [Кешеля 2012: 127].
32. **Зафіштелити** ‘задиміти’ Смачно закусив і *зафіштелив* папіросами... [Кешеля 2012: 135].
33. **Баюсатий бачі** ‘вусатий дядько’ І тільки хотів ляпнути, що той *баюсати бачі* перший секретар комуністичної організації у селі, але вже, сегінь, давно умер, як Фіскарешка пулькнула [Кешеля 2012: 135].
34. **Кошара** ‘загорода або хлів для овець’ – От нам тепер і буде – керийк – вагашом з гаті *кошаром*! – дід ледь не заплакав [Кешеля 2012: 137].
35. **Гута би вбила** ‘Незлюблива лайка’ „Но *гута би вбила* того москаля, ще й дівку по гузиці не поплескав, а вже просить за неї у придане лази!” – ледь не зайнявся від гніву синім полум’ям Наполійон [Кешеля 2012: 139].
36. **Пасуля** ‘квасоля’ Бо як знала говорити Фіскарешка про Штефана „... е-е-е, розум майте, то *пасуля* не з нашої файти” [Кешеля 2012: 152].
37. **Оболок** ‘вікно’ – Звечора Штефанові сіла ворона на *оболок* [Кешеля 2012: 161].

38. **Фіга з маком** ‘залишитися з чим, із пустими руками’ – Ми, Марько, *фігу з маком* крутили Францові Йовшкові, Масарику, Гортійові, Гіплеру, то свищеме й маскалям! [Кешеля 2012: 214].
39. **Кедвешний** ‘дорогий’ – Сядь *кедвешний*... сядь... спокійно... воли не танцюють... жаби не співають... а ти фурчиш – мовила розважливо Фіскарощка [Кешеля 2012: 216].
40. **Чардаш** ‘традиційний угорський народний танець’ Мішко би на бубні грав, а я дуже файно знаю *чардаш* виціфрувати [Кешеля 2012: 238].
41. **Крумплі** ‘картопля’ – Ага, фігу з маком ви би мене на собі носили, коби *крумплі* піді мною не прятали! – запротестував я [Кешеля 2012: 245].
42. **Кстаті** ‘до речі’ *Кстаті*, а ета ваша художниця, овйос ейо у феню, записалась у колгоз? [Кешеля 2012: 271].
43. **Женціна** ‘жінка’ – *Женціна*, как вам не стидно! [Кешеля 2012: 272].
44. **Шпацирувати** ‘прогулюватись’ – Йой, долю би’сьте мали, куди так файно *шпаціруете?* – запитала, блимаючи єдним оком [Кешеля 2012: 299].
45. **Міліцішта** ‘поліцейський’ – Я й сам, пане вчителю, якби спав у бочці коров’ячого говна... перебачте... а на душі такоє паскуднеє чувство, якби зарізів десятох людей і тепер лем то і чекаю, коли за мною *міліцішти* прийдуть... [Кешеля 2012: 301].
46. **Серинча** ‘щастя’ І слово „*серинча*” лишилося [Кешеля 2012: 308].
47. **Мадярщина** ‘Угорщина’ Увечері того ж дня до нас зайшов сусід пан учитель Іштван Фийса і з порогу видихнув: у *Мадярщині* почалась велика революція проти комуністів! [Кешеля 2012: 329].
48. **Шпеціалішта** ‘спеціаліст’ – Отутки я не *шпеціалішта*... не знаю, – стенає дід плечима [Кешеля 2012: 330].
49. **Колач** ‘калач’ Там, не ховаючись уже навіть од всюдисущого ока пильної держбезпеки, різали домашню живність, пекли *колачі*, варили всякі смакоти, готуючись пишно і з урочистостями зустріти визволителів [Кешеля 2012: 348].
50. **Вуста медові** ‘з медом на вустах’ І почало безугавно у голові верещати про „губки малинові”, „*вуста медові*”, поцілунки солодші нектару”... [Кешеля 2012: 408].
51. **Чоколяда** ‘шоколади’ Не бійся, не злото-срібло прошу...а якоїсь там *чоколяди*... ну хоть півкіло... І цюлой собі на здоровлічко! [Кешеля 2012: 414].

52. **Бештія** ‘хитра людина’ А Владьо узяв ту півлітру і спрятав авби *бештія* даліше не травилася [Кешеля 2012: 478].

53. **Легінь** ‘юнак’ – Ти, *легіню*, не верещи, – лагідно усміхнулася Маня [Кешеля 2012: 490].

Подамо приклади з твору П.М Ходанича «**Косіння трави. Повість, - есе оповідання**» (Ужгород: ТІМРНІ, 2011.-260с.):

54. **Льотний** ‘здатний літати’ Звичайно, після повернення з міста головною темою була *льотна* [Ходанич 2011: 26].

55. **Головешка** ‘тліюче поліно’ Той сонячний вогонь не давав мені спокою, а як воно згорить, як *головешка* у печі? [Ходанич 2011: 26]

56. **Товмачила** ‘тлумачила’ Наша учителька Ганна Іванівна *товмачила* моїм однокласникам букви, числа, учила читати по складах [Ходанич 2011: 30].

57. **Коцка** ‘кубик’ Він знався на роботі з каменем – добував бутовий камінь для булівництва, колов *коцку* для ужгородських тротуарів, витесував жорна для млинів, мурував фундаменти і цоколі - дідові руки були завжди побиті й посічені кам’яними осколками [Ходанич 2011: 34].

58. **Тенгерця** ‘зерно’ У селі кукурудзу, по – сільському – *тингерцю*, садили з часів незапам’ятних, але генсек проголосив її царицею полів, і відтоді радіо та газети геть забули про решту злаків – усі дружно говорили лише про золотокачанну [Ходанич 2011: 51].

59. **Ферштейн** ‘зрозуміло’ Якщо говорити про гроші, то я за це отримаю дві місячної платні столяра. *Ферштейн*? [Ходанич 2011: 85].

60. **Шифер** ‘будівельний матеріал’ Села одноманітні, суціль дерев’яні невиразні хти-ізби, криті сірим *шифером*, десь під бляхою, деінде господар оздобив віконниці прорізною різьбою [Ходанич 2011: 164].

61. **Подейкувати** ‘говорити розповідати що-небудь про когось’ *Подейкували*, що того шарму прибрав, студіюючи живопис у римській академії мистецтв [Ходанич 2011: 185].

62. **Перестройка** ‘перебудова’ Виборці навперебій цікавилися нашими біографіями, професійною діяльністю, виборчими програмами, зринали дискусії про горбачовську *перестройку* і реформування партії, свободу віросповідання, бо церква нікому поганого не робить, і комуністи допустилися жажливої помилки, ліквідувавши після війни греко-католицьку церкву [Ходанич 2011: 194].

63. **Патетика** ‘елемент пристрастності’ З гучномовців лилася переможна *патетика*, колишній викладач наукового комунізму добре знав ціну словам у час перемог [Ходанич 2011: 212].

64. **Чом** ‘чому’ *Чом* не об’єднати церкву? – запитує батько [Ходанич 2011: 218].

65. **Тумбочка** ‘невелика шафа біля ліжка’ Він, огрядний у світлому костюмі з добротної вовни і з синьою краваткою вчервоні цяточки, ледве вніс його з шофером у кімнату і повісив на міцний цвях над тумбочкою, бо цей великий туалетний столик у неї появився далеко пізніше, а тоді вона спромоглася лише на *тумбочку*, яку поклала коло ліжка [Ходанич 2011: 220].

66. **Бисаги** ‘подвійна торба’ Перекинув *бисаги* з молоком через плече, взяв ще звечора приготований кошик з грудками сиру і подався долі грунем на торговицю [Ходанич 2011: 235].

3.1 КЛАСИФІКАЦІЯ ДІАЛЕКТИЗМІВ

Вважаємо за необхідне представити тематичні групи діалектизмів, які наявні в творах Дмитра Кешелі та Петра Ходанича, зокрема й гунгаризмів:

назви одягу та взуття: *будюгови* ‘жіночі труси’ [Кешеля 2012: 43] < уг. *bugyi*.

назви предметів: *біціглі* ‘велосипед’ [Кешеля 2012: 28]; *оболок* ‘вікно’ [Кешеля 2012: 161] < уг. *ablak*; *коцка* ‘кубик’ [Ходанич 2011: 34] < уг. *koska*; *тумбочка* ‘невелика шафа біля ліжка’ (Ходанич 2011: 220); *бисаги* ‘подвійна торба’ [Ходанич 2011: 235]; *шифер* ‘будівельний матеріал’ [Ходанич 2011: 164]; *головешка* ‘тліюче поліно’ [Ходанич 2011: 26].

назви властивостей і стану людини: *гарнія* ‘сварлива жінка’ [Кешеля 2012: 37]; *кедвешна* ‘мила приязна людина’ (Кешеля 2012: 81) < уг. *kedves*; *бештія* ‘хитра людина’ [Кешеля 2012: 478]; *сікурантошний* ‘сікучий’ [Кешеля 2012: 21]; *чалапіндошка* ‘хвора [бездарна] людина’ [Кешеля 2012: 81].

назви тварин: *бика* ‘велика свійська рогата тварина’ [Кешеля 2012: 75] < уг. *bika*; *шаркань* ‘міфічна літаюча змія’ [Кешеля 2012: 105] < уг. *sárkány*.

назви дій і станів: *ідіте* ‘ідіть’ [Кешеля 2012: 66] < рос. *идите*; *зафіштелити* ‘задиміти’ [Кешеля 2012: 135] < уг. *füstölni*; *шпацирувати* ‘прогулюватись’ [Кешеля 2012: 299]; *подейкували* ‘говорити розповідати що-небудь про когось’ [Ходанич 2011: 185]; *товмачила* ‘тлумачила’ [Ходанич 2011: 30] < уг. *tolmácsolni*.

прислівники: *якшто* ‘коли’ [Кешеля 2012: 20]; *лем* ‘тільки’ [Кешеля 2012: 21]; *кстаті* ‘до речі’ [Кешеля 2012: 271] < рос. *кстати*; *ферштейн* ‘понятно’ [Ходанич 2011: 85]; *чом* ‘чому’ [Ходанич 2011: 218].

назви предметів їжі та напоїв: *парадичка* ‘помідор’ [Кешеля 2012: 43] < уг. *paradicsom*; *ранташ* ‘просмажена на олії мука для заправки перших страв’ [Кешеля 2012: 54]; < уг. *rántás lekvár* ‘сливове повидло’ [Кешеля 2012: 68] < уг. *lekvár*; *бровза* ‘харчова сода’ [Кешеля 2012: 78]; *паленька* ‘самогонка’ [Кешеля 2012: 100] < уг. *pálinka*; *пасуля* ‘квасоля’ [Кешеля 2012: 152] < уг. *paszuly*; *крумплі* ‘картопля’ [Кешеля 2012: 245] < уг. *krumpli*; *колачі* ‘калач’ [Кешеля 2012: 348] < уг. *kalács*; *тенгеріця* ‘зерно’ [Ходанич 2011: 51] < уг. *tengeri*; *чоколяди* ‘шоколади’ [Кешеля 2012: 414].

інші: *фрасова каріка* ‘чортове коло’ [Кешеля 2012: 41] < уг. *frászos karika*; *корчма* ‘будівля або заїзд де продавали спиртні напої’ [Кешеля 2012: 12] < уг. *korcsma*; *копоня* ‘голова’ [Кешеля 2012: 53] < уг. *koronua*; *баюсатий бачі* ‘вусатий дядько’ [Кешеля 2012: 135] < уг. *bajuszos bácsi*; *гута би вбила* ‘Незлюблива лайка’ [Кешеля 2012: 139]; *фіга з маком* ‘залишитися з чим, із пустими руками’ [Кешеля 2012: 214]; *варош* ‘місто’

[Кешеля 2012: 108] < уг. *város*; **амірікантоші** ‘американці’ [Кешеля 2012: 55]; **мінден** ‘всьо’ [Кешеля 2012: 104] < уг. *minden*; **линдик** ‘чоловічий статевий орган’ [Кешеля 2012: 111]; **дсньгамі** ‘російська монета’ [Ходанич 2011: 102]; **тесть** ‘родич’ [Ходанич 2011: 179]; **перестройка** ‘перебудова’ [Ходанич 2011: 194]; **легінь** ‘юнак’ [Кешеля 2012: 490] < уг. *legény*; **патетика** ‘елемент пристрастності’ [Ходанич 2011: 212]; **мадярищина** ‘Угорщина’ [Кешеля 2012: 329]; **серинча** ‘щастя’ [Кешеля 2012: 308] < уг. *szerencse*; **жівани** ‘бандит, злодії’ [Кешеля 2012: 112] < уг. *zsivány*; **файта** ‘рід’ [Кешеля 2012: 118] < уг. *fajta*.

ВИСНОВКИ

У нашій дослідженні дипломної роботи було показано, що запозичення з інших мов є важливим елементом стилістичного апарату закарпатської художньої літератури виконуючи ряд функцій. Запозичення з угорської мови є найбільш поширеними в закарпатській художній літературі і відображають вплив культури та традиції сусідньої Угорщині на життя регіону. Такі запозичення, як «корчма» або «біціглі», мають особливість передавати закарпатській колорит і традиції. Було виявлено, що використання запозичень з різних мов може бути засобом створення різних стилістичних ефектів.

Закарпатські діалектизми характеризується наявністю специфічного лексичного складу, фонетичних особливостей та лексичних відмінностей. Вони відображають багатство та різноманітність закарпатського діалектного матеріалу, що є результатом впливу різних мовних традицій та контактів з сусідніми народами.

Діалектизми у закарпатських говорах мають не тільки лінгвістичне значення, але й культурологічне значення. Вони відображають специфіку традицій, звичаїв та особливостей закарпатського народу, його історію та національну самобутність.

Діалектна лексика є цінним джерелом для лінгвістичних та етнографічних досліджень. Крім того, дослідження діалектної лексики відображає особливості мови, її еволюцію та зміни впродовж часу. Вона сприяє збагаченню лінгвістичного доробку та збереженню культурної різноманітності.

У процесі написання роботи ми опрацювали чимало літературних джерел. Зокрема, ми приділили найбільшу увагу творчості двох видатних представників нашої місцевої літератури – М. Дочинцю та П. Ходаничу. Наша дослідницька мета полягала саме у вивченні мовостилю авторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Барань Є. 2009. Лексичні гунгаризми у творах українських письменників Закарпаття. / Українська мова №2. С. 56–69
2. Барань Єлизавета: Hungaro-Ucrainica. Угорсько-українські зв'язки: мовна інтерференція і мовознавчі контакти. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2021. 312 с.
3. Бевзенко С.П. Українськадіалектологія. К.: Вища школа, 1980. – 246 с.
4. Гриценко П. Ю. Діалектизм / П. Ю. Гриценко // Українська мова : енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і допов. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 146–147.
5. Грещук В. В. Студії з українського мовознавства: вибрані праці / Василь Васильович Грещук; упоряд. Р. О. Бачкур. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2009. – С. 347–360.
6. Дзендзелівський Й. О. Конспект лекцій з курсу української діалектології: Вступні розділи. Ужгород, 1966. – 96 с.
7. Дзендзелівський Й. Іван Огієнко як діалектолог і організатор діалектологічних досліджень // *Питання історії, української і слов'янських мов та культури*: Зб. доповідей і повідомлень / Упорядн. тому О. Купчинський Львів, 1997. С. 95–110.
8. Електронний ресурс: <https://zakfolkcenter.info/news/petro-hodanych-lyudska-dolya-tse-podolannya-pereshkod/2020-03-17-5897>
9. Електронний ресурс <http://litopys.org.ua/ukrmova/uml62.htm>
10. Електронний ресурс [https://uk.wikipedia.org/wiki/Морфологія_\(мовознавство\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Морфологія_(мовознавство))
11. Електронний ресурс:<https://zakarpattya.net.ua/News/84697-Shliakhy-dorohy-Petra-KHodanycha.-Do-60-richchia-vid-dnia-narodzhennia>
12. Електронний ресурс:<https://zakinppo.org.ua/kafedri/kafedra-suspilnogumanitarno-ita-etikoestetichnoi-osviti/publikacii-vikladachiv/5039-hodanich-petro-mihajlovich>
13. Єрмоленко С. Я. Говіркове багатоголосся сучасної української прози / С. Я. Єрмоленко // Українознавство: науково-популярний, суспільно-політичний, культурно-мистецький журнал. 2008. Число 1. – С. 198–205.
14. Закарпатський говір / В. В. Німчук // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Желязняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – Київ: Інститут енциклопедичних досліджень

- НАН України, 2010. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-14618> – дата звернення 13 травня 2023 р.
15. Зеленько А. С. Про деякі функції діалектизмів у мові художньої літератури / А. С. Зеленько // *Культура слова*. –1982. – Вип. 22. – С. 39–41.
  16. *Історія української мови. Морфологія*. К., 1978;
  17. Кешеля Д.М. Політ співочого каміння. Трилогія з народного життя. - Ужгород: «Карпати», 2012. - 496 с.
  18. Козачук Г. О. Діалектизми в сучасній прозі / Г. О. Козачук // *Рідне слово*. – 1971. Вип. 5. – С. 52–56.
  19. Кондор М. Деякі особливості говірки с. Холмовець Закарпатської області // *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2013. Вип. 2. – С. 36–44.
  20. *Лексика* / О. О. Тараненко // *Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016.
  21. Лизанець П.М. Угорсько-українські міжмовні контакти (на матеріалі українських говорів Закарпаття). –Ужгород, 1970 -327с.
  22. Лизанець П. М. 1970. Основні шляхи проникнення лексичних мадяризмів в українські говори Закарпаття. Слов'янсько-угорські міжмовні та міжлітературні зв'язки: Науково-тематичний збірник. Ужгород. С. 99–112.
  23. Лизанець П. М. 1976. Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР. Ужгород
  24. Ніколаєнко І. О. До питання про «олітературення» діалектів / І. О. Ніколаєнко // *Лінгвістика: зб. наук. пр.* 2010. № 3 (21). ч. 1. – С. 223–227.
  25. Німчук В. В. Закарпатський говір // *Українська мова. Енциклопедія*. Видання третє, зі змінами і доповненнями / Німчук В. В. – К., 2007. – С. 197– 199.
  26. Німчук В. В. Закарпатський говір. // *Енциклопедія Сучасної України*. <https://esu.com.ua/article-14618> – дата звернення 3. 02. 2023.
  27. Панькевич І. Українські говори Підкарпатської Русі і сумежних областей: Звучня і морфологія. Прага, 1938. Ч. I. 549 с.
  28. Піпаш Ю., Галас Б. Матеріали до словника гуцульських говірок. Ужгород, 2005.
  29. Потуремець В. В. (укл.) Магічний реалізм творів Дмитра Кешелі: інтелект-реаліз. – Полтава: Полтавська обласна бібліотека для юнацтва ім. Олесья Гончара, 2018. – 13 с.

30. Сабадош І. Розвиток лексикографії на Закарпатті в загальноукраїнському контексті. // Другий міжнародний конгрес українців. (Мовознавство). Львів, 1993. 252–256.
31. Сабадош І. 2008. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. Ужгород: Ліра.
32. Сабадош І. З історії словникового опрацювання лексики закарпатського говору. // *Українська лексика в просторі і часі*. Ужгород, 2015. 472–494.
33. Самійленко С.П. Іменник // Історія української мови: Морфологія / С.П. Бевзенко, А.П. Грищенко, Т.Б. Лукінова, В.В. Німчук та ін. К., 1978. – С. 16–128.
34. Удвари І. Памяти Ласло Чопеи. // *Studia Slavica* 37 (1991–1992): 467–473.
35. Ходанич П.М. Косіння трави Повість, есе, оповідання. Ужгород: ТІМРНИ, 2011.- 260 с.
36. Чопей Л. Русько-мадярський словарь. // *Csopei László: Rutén–magyar szótár*. Budapest, 1883.
37. Шевельов Ю. Чопей Василь. In: В. Кубійович (ред.) Енциклопедія українознавства. Т. 10. Париж–Нью-Йорк, 1984.